

УДК 343.9

DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2023.4.19>

Віктор Миколайович Кисельов,

Харківський національний університет внутрішніх справ,

Сумська філія,

кафедра юридичних дисциплін (старший викладач);

 <https://orcid.org/0000-0003-0168-8268>,

e-mail: kiselev.67@gmail.com

**КРИМІНАЛІСТИЧНА ТЕХНІКА:
ПОНЯТТЯ, ЗАВДАННЯ ТА ПРИНЦИПИ**

На підставі аналізу наукових поглядів учених з'ясовано сутність і зміст поняття «криміналістична техніка». Узагальнено теоретичні підходи до визначення завдань криміналістичної техніки, на основі чого сформульовано авторське бачення щодо їх переліку. Окреслено принципи криміналістичної техніки, розкрито їхній зміст.

Ключові слова: завдання, принципи, техніка, криміналістична техніка, кримінальний процес.

Оглядова стаття

Постановка проблеми

Застосування положень і рекомендацій криміналістичної техніки під час проведення слідчих дій для вивчення та фіксації матеріальної обстановки кримінального правопорушення має важливе значення з точки зору встановлення об'єктивних обставин учинення кримінального правопорушення. Тому наукове осмислення криміналістичної техніки є принциповим під час пошуку ефективних шляхів удосконалення процесу досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Стан дослідження проблеми

Окремі аспекти криміналістичної техніки у своїх наукових працях розглядали О. Волобуєва, А. Іщенко, В. Копча, Н. Копча, Ю. Ланцева, В. Пясковський, О. Самойленко, Ю. Черноус та інші дослідники, які заклали міцне теоретичне підґрунтя із цього питання. Проте в умовах стрімкої цифровізації, розвитку штучного інтелекту, запровадження в Україні правового режиму воєнного стану питання криміналістичної техніки, зокрема на рівні її загального розуміння, потребують сутнісного перегляду.

Мета і завдання дослідження

Мета статті полягає у визначенні поняття, а також окресленні завдань і принципів криміналістичної техніки. На досягнення вказаної

мети спрямоване вирішення таких *завдань*: з'ясувати сутність і зміст поняття «криміналістична техніка»; розкрити перелік завдань криміналістичної техніки; опрацювати принципи криміналістичної техніки.

Наукова новизна дослідження

Дістало подальшого розвитку визначення поняття криміналістичної техніки, а також було під новим кутом окреслено її завдання та принципи.

Виклад основного матеріалу

У царині криміналістики поняття «криміналістична техніка» розглядається дослідниками у двох аспектах: 1) криміналістична техніка становить розділ науки криміналістики; 2) криміналістичною технікою називають сукупність технічних засобів, що використовуються під час розслідування кримінальних правопорушень. Криміналістична техніка як розділ науки криміналістики становить систему наукових положень і заснованих на них рекомендацій щодо розробки та використання науково-технічних засобів і методів з метою збирання та дослідження доказів під час розслідування і попередження кримінальних правопорушень [1].

В умовах воєнного стану перед ученими-криміналістами постає питання розробки принципово нових засобів, прийомів і методів дослідження доказів, зокрема під час розслідування воєнних злочинів. При цьому вченим, на наше глибоке переконання, необхідно детально досліджувати ті засоби, прийоми та методи, які широко застосовують у підрозділах Національної поліції з початку дії правового режиму воєнного стану. Таким чином досягається взаємозв'язок науки й практики, а також стає можливим надання максимально чітких висновків під час проведення досліджень.

Криміналістична техніка як розділ науки криміналістики, зазначають деякі дослідники, становить систему наукових положень і рекомендацій, які забезпечують розроблення технічних засобів (приладів, інструментів, пристроїв і матеріалів), а також прийомів та методів їх використання з метою розслідування й попередження кримінальних правопорушень. Таке двоєдине поняття криміналістичної техніки збереглося до цього часу і є найбільш прийнятним. Наукові положення криміналістичної техніки базуються на пізнанні та використанні закономірностей природничих, технічних та інших наук (фізики, хімії, біології, антропології тощо), а також на окремих криміналістичних теоріях і вченнях [2, с. 64–65].

Таким чином, криміналістична техніка – це галузь криміналістики, яка використовує різноманітні методи, прилади і технічні засоби для збору, дослідження та інтерпретації фізичних доказів на місці злочину з метою виявлення, розслідування і документування

злочинів та їх виконавців. Криміналістична техніка базується на наукових принципах і технологіях та містить багато різних методів, таких як балістика, дактилоскопія, аналіз ДНК, експертиза документів, фотографування, відеозапис та ін.

Зазначимо, що криміналістична техніка багато в чому акумулює знання технічних та природничих дисциплін, об'єднуючи їх належністю до певного засобу, прийому чи методу розслідування кримінальних правопорушень. Так, криміналістичне знання є об'єднаним елементом для знань із цілої низки інших дисциплін, які переважно не пов'язані з правом.

До завдань, що вирішуються із застосуванням техніко-криміналістичних засобів, на переконання Ю. Ланцедова, належать: виявлення, фіксація, вилучення й дослідження різних слідів та об'єктів; оброблення і використання слідознавчих відомостей у протидії злочинам; документування гласних і негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів; накопичення відомостей, які містяться в слідах злочинів, і створення на їх основі інформаційно-пошукової та реєстраційно-інформаційної систем для швидкого розкриття злочину; ведення різних видів криміналістичних обліків (колекцій, слідотек, картотек, відеотек); попереднє та експертне дослідження різних об'єктів; наукова організація праці слідчих, спеціалістів, суддів; профілактика причин і умов скоєння злочинів тощо [3, с. 55].

Наголошуючи на системності та комплексності підходу Ю. Ланцедова, зауважимо, що одним з основних завдань криміналістичної техніки, на наш погляд, є також створення технічних умов проведення окремих слідчих (розшукових) дій для максимальної ефективності розслідування кримінального правопорушення. Це завдання також дає змогу зробити проміжний висновок про взаємопов'язаність криміналістичної техніки з криміналістичною тактикою та методикою, а також із загальною теорією криміналістики, кримінальним і кримінальним процесуальним правом. Отже, кримінальне право наповнює будь-який технічний засіб, прийом чи метод внутрішнім змістом у контексті розуміння того кримінального правопорушення, для розслідування якого застосовується цей прийом. Кримінальне процесуальне право закладає чіткі правові рамки та межі застосування того чи іншого засобу, прийому або методу. Саме тому ми аж ніяк не можемо говорити про виключно природничу чи технічну сутність криміналістичної техніки, адже вектор розвитку задає їй саме право.

Важливим у контексті осмислення завдань криміналістичної техніки також є те, що коло таких завдань багато в чому залежить від науково-технічного прогресу. Так, Р. Степанюк і С. Перлін, розмірковуючи над напрямом ДНК-досліджень, зауважують, що криміналістичне дослідження ДНК в Україні має формуватись як окремий

розділ криміналістичної техніки, який вивчає індивідуальні генетичні ознаки живих організмів, що містяться в їхньому ДНК, з метою їх ідентифікації та виконання діагностичних завдань під час розкриття і розслідування кримінальних правопорушень [4, с. 97].

Окреслюючи нові цифрові виміри розвитку криміналістичної техніки, С. Пайпер, М. Девіс і С. Шеной зазначають, що цифрові криміналістичні дослідження можуть також зіштовхуватися зі злочинними криміналістичними техніками та інструментами, різними злочинними криміналістичними методиками, враховуючи використання вразливостей у стандартних криміналістичних процедурах й атаки на криміналістичні інструменти під час візуалізації та аналізу, методики приховування доказів у файлових системах і за межами файлових систем, що потребують цілісних стратегій протидії ворожим криміналістичним методам та інструментам [5].

Отже, з огляду на проведений вище аналіз вважаємо, що ключовими завданнями криміналістичної техніки є такі:

- збір, фіксація та документування фізичних доказів на місці злочину;

- аналіз зібраних доказів, зокрема фото- та відеоматеріали, аудіозаписи, зразки ДНК, відбитки пальців тощо;

- експертиза фізичних доказів, щоб довести їх відповідність злочину та зв'язок із підозрюваним або обвинуваченим;

- створення реконструкції подій, щоб розібратися в перебігу злочину та довести вину підозрюваного або обвинуваченого;

- підготовка експертних висновків і свідчень для використання у судовому процесі;

- підтримка слідства й обвинувачення у використанні наукових методів і технік для збирання та аналізу доказів;

- проведення досліджень і вдосконалення технік криміналістичної техніки для поліпшення роботи правоохоронних органів та підвищення ефективності розслідування злочинів.

Для ефективною реалізації криміналістичних засобів, прийомів чи методів необхідно враховувати принципи їх застосування.

О. Гаршина тлумачить принцип як основоположну категорію, адже за своєю суттю він є началом, вихідною точкою, тим первинним, з чого утворюються інші поняття. Принцип визначає уявлення про предмет або явище, в основі яких він закладений. Принцип – те ядро, яке органічно об'єднує навколо себе інші елементи [6].

Італійський науковець Р. Гуастіні зазначає, що принципи є «фундаментальними» нормами, тобто вони здатні виправдати низку правил і їм бракує (вони не потребують) будь-якої додаткової аксіологічної основи. Немає потреби говорити, що такий «фундаментальний» характер певних норм у системі права є аксіологічним, а не фактичним.

Присвоєння нормі такого характеру залежить від оцінки, а саме оціночного судження про (відносну) «важливість» цієї норми в межах правової системи в цілому та/або в межах певної частини системи (наприклад, кримінального, цивільного, договірної права тощо) [7, р. 129]. У загальноприйнятому юридичному мисленні, переконаний науковець, різниця між правилами і принципами полягає в передбачуваному «фундаментальному» характері принципів і, можливо, у їх безумовній логічній формі [7, р. 130].

Таким чином, під принципами криміналістичної техніки найбільш доцільно розуміти вихідні начала, відправні ідеї, які лежать в основі функціонування відповідного інституту. До вказаних принципів найбільш доцільно віднести такі:

1) принцип законності використання науково-технічного засобу. Відповідно до зазначеного принципу використання науково-технічних засобів мають здійснюватися згідно із законами та іншими правовими актами, що регулюють порядок та умови їх використання. Наприклад, якщо застосовується науково-технічний засіб для вивчення деяких аспектів людської поведінки, то необхідно дотримуватися законодавства про захист персональних даних та інших відповідних норм;

2) принцип етичності використання науково-технічного засобу. Зміст цієї засади полягає в тому, що застосування таких засобів повинно бути здійснене з дотриманням високих етичних стандартів, які гарантують захист прав та інтересів людини та суспільства в цілому;

3) принцип безпеки науково-технічного засобу. Вказана засада передбачає, що під час розробки, виготовлення та використання науково-технічних засобів повинні бути вжиті всі необхідні заходи для забезпечення безпеки людей, навколишнього середовища та майна;

4) принцип цілісності об'єктів у незмінному вигляді. Щодо змісту вказаної засади, то об'єкти мають зберігатися у вихідному, незмінному вигляді, якими вони були створені. Це означає, що будь-які зміни повинні бути ретельно документовані та відстежуватися;

5) принцип ефективності використання науково-технічного засобу. Вказана засада передбачає, що використання засобу повинно бути орієнтоване на досягнення максимального результату з мінімальними витратами ресурсів. Для забезпечення ефективного використання науково-технічного засобу важливо забезпечити належне навчання та підтримку його користувачів. Це дозволить їм максимально застосувати можливості засобу та досягати максимальних результатів у своїй роботі.

Висновки

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що криміналістична техніка має важливе значення з точки зору забезпечення

ефективного, справедливого та якісного кримінального провадження. Саме за допомогою останнього вбачається можливим забезпечити дотримання та реалізацію законних прав, свобод та інтересів учасників кримінального процесу, а також ефективне функціонування судової системи в цілому. Наголошуємо на необхідності подальшого дослідження цього питання, зокрема його міждисциплінарного осмислення, з метою відповідності положень криміналістичної методики новітнім умовам та викликам.

Список бібліографічних посилань: **1.** Копча В. В. Криміналістична техніка, тактика і методика : навч. посіб. Одеса : Гельветика, 2022. 286 с. **2.** Криміналістика : підручник / В. В. Пясковський, Ю. М. Чорноус, А. В. Іщенко та ін. Київ : Центр учб. літ., 2015. 544 с. **3.** Ланцедова Ю. О. Криміналістика : навч. посіб. Київ : НАУ, 2017. 360 с. **4.** Степанюк Р. Л., Перлін С. І. Дослідження ДНК як галузь криміналістичної техніки: проблеми формування та напрями розвитку. *Право і безпека*. 2020. № 2 (77). С. 93–99. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2020.2.13>. **5.** Piper S., Davis M., Sheno S. Countering hostile forensic techniques // *Advances in Digital Forensics II : IFIP International Conference on Digital Forensics / National Centre for Forensic Science (Orlando, Florida, USA, January 29 – February 1)*. Orlando, 2006. Pp. 79–91. **6.** Гаршина О. Є. Принцип як наукова категорія. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 1. С. 282–289. **7.** Guastini R. Applying Constitutional Principles. *Materiali Per Una Storia Della Cultura Giuridica*. 2017. Vol. 47 (1). Pp. 127–137.

Надійшла до редколегії 22.11.2023

Прийнята до опублікування 13.12.2023

Kyselov V. M. Forensic technology: concepts, objectives and principles

It is established that forensic technology is a branch of forensic science which uses a variety of methods, instruments and technical means to collect, examine and interpret physical evidence at a crime scene in order to detect, investigate and document crimes and their perpetrators. Forensic technology is based on scientific principles and technologies and includes many different methods, such as ballistics, fingerprinting, DNA analysis, document examination, photography, video recording, etc.

The article establishes that the key tasks of forensic technology are as follows: collecting, recording and documenting physical evidence at the crime scene; analysing the collected evidence, including photo and video materials, audio recordings, DNA samples, fingerprints, etc.; examining physical evidence to prove its relevance to the crime and connection with the suspect or accused; creating a reconstruction of events to understand the course of the crime and prove the guilt of the suspect or accused; preparing expert reports and testimony for use in court proceedings; supporting investigators and prosecutors in the use of scientific methods

and techniques to collect and analyse evidence; conducting research and improving forensic techniques to improve law enforcement and increase the effectiveness of crime investigations.

The key principles that reveal the essence and content of forensic techniques have been identified and characterised. The necessity of their legislative consolidation and expansion of the content has been proven.

Key words: objectives, principles, technique, forensic technique, criminal procedure.

